

Солошенко В.В.

кандидат історичних наук, доцент

старший науковий співробітник

Державної установи «Інститут всесвітньої історії»

(м. Київ, Україна)

НІМЕЦЬКІ ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Західному демократичному суспільству притаманні як високий рівень соціально-економічного поступу, так і зрілість та висока відповідальність громадян за розвиток культурних і моральних відносин, дотримання норм правового простору.

Особливості становлення громадянського суспільства у ФРН, основні складові та сучасний стан проблеми висвітлюється в окремих роботах як українських, так і німецьких дослідників: А. Кудряченка, П. Шляхтуна, Л. Галла, Г. Зойберта, Ф. Ланга, К. Муланські, Т. Муланські, Л. Нітхаммера, С. Раймера, М. Ріделя, Ф. Шпранга, Е. Шрадера та ін.

Поняття «громадянське суспільство» сягає своїм корінням давнього Риму, де «*civilis societas*» означало об'єднання вільних людей у державу, яка підкоряється встановленим законам і має своєю метою захист спільних інтересів своїх громадян. Примітно, що між державою і суспільством римляни не бачили жодної різниці. У Новий час поняття «громадянського суспільства» набуває нового значення – це штучне утворення, це такий стан міжлюдських відносин, який не є наслідком природи, а є результатом свідомого втручання у міжлюдські відносини. Внаслідок цієї «суспільної угоди» виникає громадянське суспільство у широкому значенні цього поняття: суспільство громадян, до складу якого входить і держава. Але, у Новий час існує також й інше розуміння громадянського суспільства та того, яку роль у ньому має відігравати держава, адже створення громадянського суспільства у багатьох європейських країнах було можливе лише завдяки революційному розриву з суспільними і політичними відносинами минулого. Для цього було потрібно створити нову сильну державну владу, яка своїми енергійними діями розчистить шлях для розвитку громадянського суспільства. Тому на єв-

ропейському континенті державі надається значно більше значення у житті громадянського суспільства, аніж це можна побачити у американських мислителів і політичних діячів.

З часу виникнення держави – політичного інституту суспільства – з'являються особливі зв'язки і відносини між нею та суспільством. Причому, ці зв'язки і відносини постійно змінюються.

Концептуально теорія правової держави (нім. Rechtsstaat) була вперше обґрунтована німецькими вченими на початку XIX століття (К. Т. Велькером – у 1813 р., І. Х. Фрайхером фон Аретіним – у 1824 р., Р. фон Модем – у 1832 р.), а теорія соціальної держави – також у Німеччині, але майже через сто років (Х. Хеллером – у 1929 р.). Втілення цих ідей у практику державотворення мало місце не тільки у Німеччині, а й у деяких інших країнах Західної Європи. Вже наприкінці XIX століття державність правового характеру була чітко визначена у конституціях та інших законодавчих актах Німеччини, Великобританії, Франції. Юридичне закріплення соціального характеру державності вперше знайшло своє втілення в ст. 20 Конституції ФРН 1949 р., проте ідеалу такої державності у повному обсязі до сих пір не досягнуто. Так, у країнах західної демократії першим почав формуватись правовий аспект державності, що уособлював результат прогресивного розвитку суспільства, врівноваження його відносин з державою і зменшення її тиску на суспільство як умова і гарантія забезпечення так званого першого покоління прав людини: громадянських і політичних (права на індивідуальну свободу, життя, особисту безпеку, власність, свободу совісті, участь у державних справах, рівність перед законом, на невтручання в особисте життя).

Громадянське суспільство об'єднаної Німеччини відіграє важливу роль у контексті розвитку та утвердження демократії. Основу стійкої демократії становить правова держава, ринкові відносини та відповідальність громадян як кожного окремо, так і їх різноманітних об'єднань. Непростим є процес модернізації вітчизняного традиційного суспільства й формування сутнісних принципів, інституцій громадянського суспільства. Він потребує врахування багатьох особливостей як самої західної демократії й складових поступу громадянського суспільства, так і раціональної еволюції вітчизняного суспільства з його відчутними колективістськими засадами. Саме

тому з'ясування практики громадянського суспільства західних держав, зокрема об'єднаної Німеччини, є досить важливим.

Як свідчить багаторічна практика ФРН, федералізм тут сприяє зміцненню демократії. Він забезпечує демократизм і політичну активність громадян на місцях, а також на відповідних державно-управлінських та партійно-політичних щаблях. Аналізуючи практику діяльності бундестагу, зазначимо, що вона для країн молодшої демократії доволі повчальна. За традицією найсильніша фракція бундестагу має право запропонувати свого кандидата не лише на посаду федерального канцлера, а й на посаду голови парламенту, який після цього обирається депутатами таємним голосуванням. Суспільно-політичний устрій Федеративної Республіки Німеччина постає типовим прикладом представницької демократії, парламентської республіки.

У Федеративній Республіці Німеччина існує численна кількість різноманітних діючих організацій та осіб, які представляють «не державу й не ринок», а належать до третього сектора, громадянського суспільства. Це – профспілки, церква, вільні групи виборців, об'єднання захисту прав споживачів, а також спілка охорони прав квартиронаймачів, природоохоронні групи, організації сусідської взаємодопомоги, спортивні об'єднання, добровільна протипожежна служба, жіночі організації, тощо. Завдяки комплексній взаємодії держави, приватних, орієнтованих на прибуток діючих осіб і представників громадянського суспільства формується, проростає консенсус і стабільність. При цьому, важливу роль відіграє вільна преса як посередник, без якої не можуть обійтися ані держава, ані економіка, ані третій сектор. Громадянське суспільство – живильне середовище демократії.

У Федеративній Республіці Німеччина склалася і розвивається система інформаційного забезпечення функціонування не лише державних органів влади, а й недержавних соціальних інститутів. Вільна преса та інші ЗМІ представляють головну складову цієї системи. Основний Закон ФРН визначає, що кожен має право вільно висловлювати та розповсюджувати свою думку, усно, письмово, візуально та безперешкодно, так само отримувати інформацію із загальнодоступних джерел. Гарантується свобода друку і свобода розповсюдження інформації через ЗМІ: радіо, телебачення і кіно як атрибути громадянського суспільства .

Німецькі засоби масової інформації висвітлюють діяльність німецького уряду, політичних структур, державних та недержавних установ. Однак ані уряд, ані інші відомства не мають жодного права впливати на форму чи зміст цих повідомлень. До послуг громадянського суспільства Німеччини представлений широкий журнальний ринок. Він складається із 10 000 найменувань різних часописів. Всесвітньовідомими є популярні німецькі періодичні видання – «Шпігель» та «Штерн», що виходять тиражем понад 1 млн. Тижневик «Фокус» є третім найбільшим та найпопулярнішим німецьким тижневиком після «Шпігель» та «Штерн». Так, протягом останнього кварталу 2012 р. видавництвом «Бурда» було надруковано та реалізовано 55 0737 екземплярів цього популярного видання.

Важливою складовою громадянського суспільства ФРН є публічно-правові телерадіостанції. Наприкінці ХХ ст. у Німеччині діяли 11 земельних телерадіостанцій, одна телекомпанія федерального значення – Друге німецьке телебачення (ЦДФ). Найбільша студія – «Westdeutscher Rundfunk» (ВДР, Кельн), де працюють 4,4 тис. співробітників. Найменша студія працює у Бремені – «Радіо Бремен» з 620 працівниками. З середини 1990-х років «Deutschlandradio» виходить в ефір з двома програмами, в яких відсутня реклама [10, 400]. В останні 10-15 років отримали розвиток і приватні телерадіокомпанії, контроль за якими здійснюють відповідні земельні відомства, а також Союз добровільного самоконтролю на телебаченні. Тим самим, нові можливості цього інституту набирають більшої ваги і значення як інститут громадянського суспільства.

Виходячи із потреб створення системи державного інформування в умовах вільного суспільства, було створено «Відомство преси та інформації Федерального уряду» (БПА). Воно має статус вищого федерального органу. Наголосимо, що в рамках Федерального уряду на БПА покладені завдання координації політичної роботи з громадськістю, яку проводять федеральні міністерства. У ФРН діє також об'єднання під назвою «Федеральна прес-конференція», членами якої є 750 кореспондентів німецьких ЗМІ. Підкреслимо, що представники уряду беруть участь у прес-конференціях як запрошені, а влаштовує їх, власне, ця організація. Як правило, такі регулярні заходи відбуваються тричі на тиждень або

окремо з важливого приводу, тієї чи іншої «гарячої» політичної події. Понад 350 кореспондентів зарубіжних ЗМІ, які працюють у Німеччині, об'єднанні в «Спілку іноземної преси у ФРН», яка розміщується у Бонні. У Берліні функціонують відділення цього об'єднання. В останні роки на Відомство преси та інформації покладається й завдання «вивчення і врахування громадської думки як допоміжного засобу при прийнятті рішення в сфері політичної діяльності федерального уряду».

Таким чином, проведений нами аналіз особливостей розвитку та функціонування інституцій громадянського суспільства ФРН і ролі німецьких ЗМІ, зокрема, дає підстави стверджувати, що свідоме та потужне громадянське суспільство цієї країни виступає яскравим прикладом для багатьох країн, а також для України.

Використані джерела та література:

1. Кудряченко А.І. Партиїно-політична система і громадянське суспільство сучасної Німеччини // Політична система та інститути громадянського суспільства в сучасній Україні: Навч. посібник / Ф.М Рудич, Р.В. Балабан, Ю.С. Ганжуров та ін. – К.: Либідь, 2008.– 440с.; Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки). Політичні вчення в Німеччині. – К.: Либідь. – 2002. – 576с.; Lothar Gall Gebunden von der ständischen zur bürgerlichen Gesellschaft. – Muenchen, Oldenbourg Verlag, 1993. – 167S.; Fritz Lang, Katja Mulansky, Thomas Mulansky Die Gesellschaft bürgerlichen Rechts. Recht, Besteuerung, Gestaltungspraxis. – Schäffer-Poeschel Verlag, 2010 – 393S.; Lutz Niethammer Bürgerliche Gesellschaft in Deutschland. Historische Einblicke, Fragen, Perspektiven. – Frankfurt, Fischer Taschenbuch Verlag, 1990. – 718 S.; S. Reimer Die Stärke der Zivilgesellschaft in Deutschland: Eine Analyse im Rahmen des Civicus Civil Society Index Projektes. – Berlin: Maecenata Verlag, 2006 – 223 S.; M.Riedel, H. Seubert, F.Sprang Bürgerliche Gesellschaft. Eine Kategorie der klassischen Politik und des modernen Naturrechts. – Stuttgart: Franz Steiner Verlag, 2011.– 380 S.; E.Schrader Die Formierung der bürgerlichen Gesellschaft 1550–1850. – Frankfurt, Fischer Taschenbuch Verlag, 1996.–160S. 2. Громадянин – Держава – Громадянське виховання. Антологія / Упор. М.П. Рагозин, О.В. Сухомлинські. – Донецьк: Видавництво «Донбас», 2001. – 262 с. 3. Кудряченко А.І. Політичні режими і форми державного устрою у державах розвинутої демократії (на прикладі Західної Європи) / Політичний режим і народовладдя в Україні: політологічний аналіз. Монографія. За ред. проф. Ф.М. Рудича. – К.: ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН

України, 2011. – 399 – 422. 4. Spiegel online-Nachrichten. – [Electronic resource]. – Regime of access: // <http://www.spiegel.de>. 5. Stern. [Electronic resource]. – Regime of access: // <http://www.stern.de/>; 6. Bundesrsresse Analyse. [Electronic resource]. – Regime of access: <http://www.sedoparking.com/bundesrsresse.de>. 7. Населення Німеччини: національний склад, мови, релігії. – Режим доступу. <http://www.geograf.com.ua/germany/565-germany-population-languages-religion>. 8. Ислам в Германии // История Германии Западносиб. центр герм. исслед. / под общ. ред. Б. Бонвеча, Ю.В. Галактионова. – Т.3: Документи и материалы. – Кемерово: Кузбасс-вузиздат, 2005. – 544 с.

Степанчук О.П.

аспірантка Державної установи

«Інститут всесвітньої історії НАН України»

(м. Київ, Україна)

ВПЛИВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ПОЛЬСЬКОГО УРЯДУ ЩОДО УКРАЇНЦІВ ХОЛМЩИНИ НА ПРОЦЕСИ ДЕРЖАВОТВОРЕННЯ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ ПОЛЬСЬКОЇ У 20-30-Х РОКАХ ХХ ст.

Холмщина – українська етнічна земля, яка після завершення більшовицько-польської війни і підписання Ризького мирного договору 1921 року, увійшла до складу відновленої Другої Речі Посполитої Польської [1, 18]. Українці, які споконвічно проживали на цій території, опинилися у межах чужої держави з іншою мовою, релігією та менталітетом. Давня неприязнь значної частини польського суспільства до українського народу, під впливом антиукраїнської пропаганди переросла у відкрите цькування і гоніння, навіть етнонім «українці» було замінено на «русини». Таке ставлення до українців усіяло заохочувалось центральною, а особливо місцевою владою, тому політику польського уряду відносно національних меншин, зокрема української, назвати толерантною дуже важко. Весь міжвоєнний період активно проводилась політика полонізації й окатоличення українського населення та нищення його духовності.

Як слушно зауважив один з польських дослідників процесу ста-